



ČESKÁ REPUBLIKA
ROZSUDEK
JMÉNEM REPUBLIKY

Krajský soud v Praze rozhodl soudkyní Lenkou Bursíkovou ve věci

žalobce: **V. S.**
bytem X

proti
žalované: **Česká správa sociálního zabezpečení**
sídlem Křížová 25, Praha 5

o žalobě proti rozhodnutí žalované ze dne 23. 2. 2024, č. j. X,

takto:

- I. **Rozhodnutí žalované ze dne 23. 2. 2024, č. j. X, se ruší a věc se vrací žalované k dalšímu řízení.**
- II. **Žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení.**

Odůvodnění:

Vymezení věci

1. Soud v této věci řešil podmínky pro zvýšení důchodu o částku za vychované dítě. Žalobce o ně žádal, ale žalovaná jeho žádosti nevyhověla a následně zamítla i podané námitky. Žalobce namítal, že doložil, že o syna pečoval ve větší míře on, ovšem žalovaná byla toho názoru, že žalobce nedoložil, že by se situace v jeho rodině lišila od obvyklého rodinného uspořádání, v němž o děti pečuje žena. Soud napadené rozhodnutí zrušil, protože žalovaná nedostatečně zjistila skutkový stav. Soud také korigoval právní závěry žalované o smyslu výchovného a podmínkách, za nichž je lze přiznat, protože byly v rozporu se zákonem.
2. Žalovaná rozhodnutím ze dne 12. 9. 2023, č. j. X, zamítla žalobcovu žádost o zvýšení starobního důchodu o částku zvýšení za vychované dítě (dále též jen „výchovné“). Důvodem bylo, že žalobce nesplnil podmínky čl. II zákona č. 323/2021 Sb., kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění a zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění

Shodu s prvopisem potvrzuje: L. K. U.

sociálního zabezpečení. Podle žalované žalobce neprokázal, že by o své dítě – syna narozeného 24. 4. 1990 – v období od jeho narození do nabytí zletilosti pečoval v největším rozsahu. Žalovaná dospěla k závěru, že o dítě v největším rozsahu pečovala jeho matka

3. Žalobce proti tomu podal námitky, ale žalovaná v záhlaví označeným rozhodnutím (dále jen „napadené rozhodnutí“) námitky zamítla a prvostupňové rozhodnutí potvrdila.
4. V odůvodnění uvedla, že smyslem výchovného je zmírnění (kompenzace) statistického rozdílu mezi průměrným starobním důchodem osob pečujících o děti oproti průměrnému starobnímu důchodu. Péče o děti (a to zejména v období předškolního a nižšího školního věku) má negativní vliv na pracovní kariéru, a tedy i vyměřovací základ, od něhož se odvíjí výše důchodu. To obvykle dopadá především na ženy, neboť to bývají ony, kdo v tomto období o dítě pečuje. Proto i výchovné – ač koncipováno jako genderově neutrální nárok – je určeno především ženám. Kariéra mužů, i těch, kteří se na výchově dítěte podílejí, nebývá rodičovstvím výrazně ovlivněna. O uznání výchovy pro muže lze obecně uvažovat jen v případech, kdy o nezletilé dítě pečoval prokazatelně on (např. kvůli vážné nemoci nebo úmrtí matky, faktickému opuštění dítěte matkou, nebo s ohledem na svěřením dítěte do péče otci).
5. V posuzované věci žalovaná porovnávala, zda o syna pečovala ve větší míře jeho matka a žalobcova bývalá manželka, nebo jeho otec-žalobce. Žalobce tvrdil, že o syna pečoval ve větší míře on, což dokládal čestným prohlášením své bývalé manželky a tří dalších osob – bratra, synovce a rodinného přítele. Žalovaná předslala, že posuzování rozsahu výchovy nemá za cíl znehodnocovat výchovu těch pečujících osob, které o dítě nepečovaly v největším rozsahu. Dospěla k závěru, že v raném období synova života o něj v největším rozsahu pečovala jeho matka a takto vzniklý „náskok“ přetrval, přestože v pozdějších obdobích se péče o syna pravděpodobně rozdělila rovnoměrně mezi oba rodiče a následně byl syn (rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 1. 4. 2004, č. j. 0 P 257/2004-19) ve svých 14 letech svěřen do péče otce-žalobce. Žalovaná dovodila, že až do té doby (tj. prvních 14 let synova života) o něj osobně pečovala v největší míře jeho matka, protože takové rodinné uspořádání bývá obvyklé. Žalobce nepředložil – krom čestných prohlášení – žádné důkazy o tom, že tomu právě v jejich rodině bylo jinak. Žalovaná tedy vycházela z toho, že žalobce ve větší míře pečoval o syna 4 roky (od svěřením do péče do jeho zletilosti), což je kratší doba než 14 let, během nichž o syna ve větší míře pečovala jeho matka. Tím pádem měla výchova syna největší negativní dopad na vyměřovací základ jeho matky, nikoli jeho otce-žalobce. Žalobce tedy nesplnil podmínky pro zvýšení starobního důchodu za vychované dítě.
6. Žalobce brojí proti napadenému rozhodnutí žalobou podle § 65 a násl. zákona č. 150/2002 Sb., soudního řádu správního (dále jen „s. ř. s.“), a domáhá se, aby je soud zrušil.

Žaloba a další vyjádření účastníků řízení

7. Žalobce ostře nesouhlasí se závěrem žalované, že se o syna staral v menším rozsahu než jeho bývalá manželka. Je přesvědčen, že z předložených důkazů vyplývá pravý opak. Žalobce po celou dobu synovy nezletilosti pracoval jako OSVČ, díky čemuž mohl svou pracovní dobu podřídit synovým potřebám. Že se na výchově více podílel žalobce, potvrzuje v první řadě čestné prohlášení jeho bývalé manželky, které v řízení předložil a které by podle jeho názoru mělo být rozhodující. Dále to vyplývá z rozsudku, kterým mu soud svěřil syna do péče, a z čestných prohlášení svědků. Žalobce má za to, že v řízení prokázal, že o syna pečoval v největším rozsahu. Napadené rozhodnutí pokládá za diskriminační.

8. Žalovaná ve vyjádření k žalobě opakuje argumentaci obsaženou už v odůvodnění napadeného rozhodnutí. Akcentuje smysl právní úpravy a skutečnost, že statisticky leží péče o děti v raném věku na ženách, jejichž výpočtový základ bývá pravidelně negativně ovlivněn tím, že kvůli péči o dítě po určitou dobu nepracovaly, případně pracovaly jen na částečný úvazek. O uznání výchovy pro muže-otce dítěte lze uvažovat jen ve výjimečných případech, kdy péče matky skončila ve velmi nízkém věku dítěte a pečoval o ně otec, přičemž výchova měla prokazatelně negativní vliv na jeho kariéru. Nárok má tedy ten z rodičů, který o dítě pečoval v největším rozsahu, přičemž nelze předpokládat, že žalovaná vyhoví každé žádosti. Podíl na výchově je třeba v řízení prokázat. Zákon nestanoví, že by se nárok na výchovné odvíjel od dohody rodičů o tom, kdo pečoval více, nebo kdo z nich výchovné více potřebuje. Čestná prohlášení mají omezenou vypovídací hodnotu (rozsudek NSS ze dne 24. 5. 2006, č. j. 1 Afs 77/2005-43, č. 1049/2007 Sb. NSS). Z předložených dokladů navíc vyplývá, že žalobcova bývalá manželka nebyla od roku 1987 do srpna 1995 zaměstnaná, což má podle žalované logickou souvislost s péčí o syna narozeného v dubnu 1990.
9. Žalobce v replice uvádí, že žalovaná zakládá své rozhodnutí na domněnkách a na jejich základě dochází k nesprávnému závěru, že se žalobce staral o syna v menším rozsahu. Jeho manželství přitom nefungovalo už dlouho před rozvodem. Bývala manželka selhávala i v mateřské roli. Rozvod následovaný svěřením syna do žalobcovy péče byl jen vyvrcholením dlouhodobě neudržitelného stavu. Ze skutečnosti, že bývalá manželka po určitou dobu synovy nezletilosti nepracovala, ještě nelze dovodit, že v té době o syna pečovala – převážnou část života totiž strávila bojem se svou závislostí, takže nemohla ani pracovat, ani pečovat o děti (mimo syna ani o svou dceru, kterou žalobce vyženil a která po rozvodu zůstala také s ním). Žalobce pracoval jako OSVČ, a tudíž si mohl přizpůsobit pracovní dobu podle synových potřeb, např. zůstat s ním doma v případě nemoci. Nedostatek důkazů o tom je způsoben tím, že žalobce nepředpokládal, že by bylo třeba 30 let uchovávat různá potvrzení ze školy nebo od lékaře. Žalobce ovšem doložil svědectví osob (včetně bývalé manželky), která vypovídají o fungování rodiny a podílu žalobcovy péče. Ty však žalovaná bezdůvodně znevěrohodňuje.
10. Žalobce zdůrazňuje, že nikdy nežádal o žádnou sociální pomoc od státu, ani výživné od synovy matky. Na výchovné má však nárok, neboť on je tím rodičem, který se staral o dítě, a tím pádem nemohl více vydělávat. Napadené rozhodnutí vnímá jako nespravedlivé a diskriminační.

Posouzení žaloby soudem

11. Soud ověřil, že žalobu podala včas osoba k tomu oprávněná. Žaloba má všechny zákonem požadované formální náležitosti. Soud ji proto věcně projednal. Při přezkumu napadeného rozhodnutí vycházel soud ze skutkového a právního stavu, který tu byl v době rozhodování žalované (§ 75 odst. 1 s. ř. s.), přičemž napadené rozhodnutí přezkoumal v mezích uplatněných žalobních bodů, jimiž je vázán (§ 75 odst. 2 věta první s. ř. s.).
12. O žalobě rozhodl soud podle § 51 odst. 1 s. ř. s. bez jednání, neboť s tím oba účastníci vyjádřili souhlas – žalobce výslovný a žalovaná implicitní, neboť nesdělila, že by s rozhodnutím věci bez jednání nesouhlasila (§ 51 odst. 1 věta druhá s. ř. s.). Dokazování soud neprováděl.
13. Žalobce se domáhá zvýšení procentní výměry starobního důchodu za vychované dítě (tj. přiznání výchovného), což je forma „příplatku“ ke starobnímu důchodu zavedená s

účinností od 1. 1. 2023 zákonem č. 323/2021 Sb. Žalobce namítá, že v řízení předložil důkazy, jež prokazují, že se o syna v největším rozsahu staral on. Žalovaná je však nesprávně interpretovala, neboť vycházela ze svých vesměs diskriminačních domněnek, a proto dospěla k nesprávnému závěru, že o žalobcova syna pečovala v největším rozsahu jeho matka (žalobcova bývalá manželka).

Právní rámec

14. Podle § 34a odst. 1 zákona o důchodovém pojištění se výše procentní výměry starobního důchodu, na který vznikl nárok podle § 29 odst. 1 až 4 nebo podle § 31, na žádost zvyšuje ode dne, od něhož se tento důchod přiznává, za každé dítě, které pojištěnec vychoval.
15. Podle § 34a odst. 3 zákona o důchodovém pojištění dítě se pro účely zvýšení procentní výměry starobního důchodu podle odstavce 1 (dále jen „zvýšení za vychované dítě“) považuje za vychované, jsou-li splněny podmínky výchovy dítěte podle § 32 odst. 4; **tyto podmínky platí i v případě, že o dítě osobně pečuje nebo pečoval muž.** Výchovu téhož dítěte nelze pro účely zvýšení za vychované dítě současně započítat více osobám; **vychovávalo-li dítě více osob, přihlíží se k výchově dítěte jen u té osoby, která o dítě osobně pečovala v největším rozsahu.** Při zvýšení za vychované dítě se přihlíží jen k výchově toho dítěte, které jako vychované pojištěnec uvedl v žádosti o přiznání starobního důchodu; není-li tato podmínka splněna, zvýšení za vychované dítě nenáleží.
16. Podle § 32 odst. 4 zákona o důchodovém pojištění (ve znění účinném k 1. 7. 2022) je **podmínka výchovy dítěte pro nárok ženy na starobní důchod splněna, jestliže žena osobně pečuje nebo pečovala o dítě ve věku do dosažení zletilosti alespoň po dobu deseti roků.** Pokud se však žena ujala výchovy dítěte po dosažení osmého roku jeho věku, je podmínka výchovy dítěte splněna, jestliže žena osobně pečuje nebo pečovala o dítě ve věku do dosažení zletilosti aspoň po dobu pěti roků; to však neplatí, pokud žena před dosažením zletilosti dítěte přestala o dítě pečovat.
17. Jelikož bylo výchovné zavedeno v právním řádu s účinností od 1. 1. 2023 zákonem č. 323/2021 Sb. a žalobce je ve starobním důchodu již od 1. 7. 2022, tak se na žalobce přímo nevztahují výše citovaná ustanovení, nýbrž jen přechodná ustanovení novely zákona o důchodovém pojištění:
18. Podle čl. II odst. 3 zákona č. 323/2021 Sb. **se podmínky výchovy dítěte pro účely zvýšení podle bodu 1 posuzují u všech pojištěnců podle právních předpisů účinných ke dni, od něhož byl starobní důchod přiznán,** pokud se dále nestanoví jinak; tyto podmínky platí i v případě, že o dítě osobně pečoval muž. Výchovu téhož dítěte nelze pro účely zvýšení podle bodu 1 současně započítat více osobám. Vychovávalo-li totéž dítě více osob, přihlíží se k výchově dítěte jen u té osoby, která o dítě osobně pečovala v největším rozsahu; to platí i v případě, že u téhož dítěte byla jeho výchova zohledněna při stanovení důchodového věku ženy. Zvýšení starobního důchodu podle bodu 1 nenáleží, pokud se pojištěnec vůči dítěti dopustil jako pachatel, spolupachatel nebo účastník úmyslného trestného činu proti životu a zdraví, proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti nebo proti rodině a dětem podle trestního zákoníku nebo obdobných úmyslných trestných činů podle dříve platných právních předpisů.
19. Podle čl. II odst. 4 zákona č. 323/2021 Sb., pokud byl důchodový věk stanoven se zohledněním vychovaných dětí, zvýší se starobní důchod podle bodu 1 bez žádosti; za vychované dítě se pro účely zvýšení podle bodu 1 považuje dítě, k jehož výchově bylo

přihlédnuto při stanovení důchodového věku. Jde-li o ženu, které vznikl nárok na důchod podle § 61a odst. 1 zákona č. 155/1995 Sb. ve znění účinném přede dnem 1. ledna 2023, zvýší se starobní důchod podle bodu 1 bez žádosti; za vychované dítě se pro účely zvýšení podle bodu 1 považuje dítě ženy, které má uvedeno v základních registrech. O tomto zvýšení se nevydává písemné rozhodnutí; poživatel důchodu obdrží o tomto zvýšení písemné oznámení s tím, že ustanovení § 86 odst. 2 věty druhé zákona č. 582/1991 Sb. ve znění účinném ode dne nabytí účinnosti tohoto zákona se použije obdobně.

20. Podle čl. II odst. 5 zákona č. 323/2021 Sb., **nejedná-li se o případ uvedený v bodě 4 větě první nebo druhé, zvýší se starobní důchod podle bodu 1 na základě písemné žádosti** podané na předepsaném tiskopisu. **V této žádosti se uvádějí údaje o vychovaných dětech a o době a rozsahu osobní péče o dítě a čestné prohlášení, že osoba pečovala o dítě v největším rozsahu** a že nenastala překážka pro zvýšení starobního důchodu uvedená v bodě 3 větě poslední; údaje o vychovaných dětech lze doložit rodným listem dítěte nebo jiným dokladem o vztahu k dítěti. Tento tiskopis obsahuje též poučení o důsledcích uvedení nepravdivých údajů. Žádost se podává v případě starobních důchodů přiznaných před 1. lednem 2023 nejpozději do 31. prosince 2024; žádost lze podat nejdříve 1. září 2022 s tím, že pro žádosti podané před tímto dnem se použije obdobně ustanovení § 83b odst. 2 zákona č. 582/1991 Sb. ve znění účinném ode dne nabytí účinnosti tohoto zákona. Nebyla-li žádost podána ve lhůtě uvedené ve větě čtvrté, zvýšení starobního důchodu podle bodu 1 nenáleží. Podává-li se po 31. prosinci 2022 žádost o přiznání starobního důchodu ode dne, který spadá do období před 1. lednem 2023, zvyšuje se starobní důchod podle bodu 1 jen za výchovu toho dítěte, které pojištěnec uvedl v žádosti o přiznání starobního důchodu, s tím, že věta druhá platí obdobně; není-li tato podmínka splněna, zvýšení starobního důchodu podle bodu 1 nenáleží.

Žalovaná nedostatečně zjistila skutkový stav

21. Žalobce namítal, že v řízení předložil čestná prohlášení své bývalé ženy-synovy matky, svého bratra, synovce a rodinného přítele. Měl za to, že jimi prokázal, že o syna pečoval v největší míře on.
22. Ze správního spisu soud zjistil, že žalobci byl starobní důchod přiznán od 1. 7. 2022 rozhodnutím ze dne 23. 2. 2023, č. j. X. Dne 17. 4. 2023 požádal žalobce o zvýšení starobního důchodu za vychované dítě. K žádosti přiložil rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 1. 4. 2004, č. j. 0 P 257/2004-19, jímž svěřil syna po rozvodu do výchovy žalobce. Rozsudek nabyl právní moci dne 7. 5. 2004. Žalovaná rozhodnutím ze dne 12. 9. 2023 (bod 2) žádost zamítla, což zdůvodnila tím, že žalobce o syna pečoval v největší míře od 7. 5. 2004 do jeho zletilosti, tj. 4 roky, zatímco od jeho narození do svěření do péče otci, tj. 14 let o něj pečovala v největší míře matka. Žalobce proti tomuto rozhodnutí podal námitky, v nichž uvedl, že se o syna ve větší míře staral on již před rozvodem. K tomu doložil čestné prohlášení své bývalé manželky, která se s tím ztotožnila a požádala, aby bylo výchovné přiznáno žalobci. Žalovaná dne 13. 12. 2023 žalobce vyzvala, aby předložil důkazní prostředky, jimiž prokáže svá tvrzení o tom, že o syna pečoval ve větší míře než matka. Žalobce předložil čestná prohlášení svého bratra, synovce a rodinného přítele, v nichž se jmenovaní stručně vyslovují na podporu žalobce a převažujícího rozsahu jeho péče o syna již v období před rozvodem manželství. Žalovaná napadeným rozhodnutím námitky zamítla a své původní rozhodnutí potvrdila. Uvedla, že žalobce nepředložil kromě čestných prohlášení nic, co by prokázalo tvrzený rozsah péče o dítě.

23. Krajský soud v Brně v rozsudku ze dne 24. 7. 2024, č. j. 41 Ad 4/2024-34 upozornil, že řízení o žádosti o výchovné není klasickým řízením o žádosti, pro něž platí, že je výlučnou povinností žadatele prokázat oprávněnost svého nároku. Odpovědnost na řádném zjištění skutkového stavu leží z části i na správním orgánu, který může postupem podle § 12 písm. b) a e) zákona o organizaci a provádění sociálního zabezpečení vyzvat žadatele nebo jiné osoby k osvědčení skutečností rozhodných pro nárok na dávku, její výši a výplatu (srov. body 59-62 cit. rozsudku). Rozhodnutí správního orgánu je překvapivé, pokud žádost zamítne, aniž by žadateli sdělil, že doložené podklady nepokládá za dostatečné pro přiznání dávky, a umožnil mu je případně doplnit.
24. Podle § 84a zákona o organizaci a provádění sociálního zabezpečení se výchova dítěte pro účely výchovného prokazuje čestným prohlášením a rodným listem (jiným dokladem vztahu k dítěti) při podání žádosti o starobní důchod. Jde o čestné prohlášení *žadatele*, nikoli jeho dětí, případně jiných osob. Zákon vychází z toho, že čestné prohlášení zpravidla postačí. Současně je žalovaná podle § 50 odst. 3 věty první zákona č. 500/2004 Sb., správního řádu, povinna zkoumat pravdivost a věrohodnost takového čestného prohlášení. V případě důvodných pochybností může po žadateli požadovat, aby splnění podmínek pro přiznání dávky doložil jinými důkazními prostředky. Zdejší soud v rozsudku ze dne 30. 5. 2024, č. j. 49 Ad 20/2023-71, upozornil na to, že čestná prohlášení osob odlišných od žadatele jsou listinným důkazem, s nímž se žalovaná může, ale nemusí spokojit. Nehodlá-li ovšem vzít obsah čestného prohlášení v úvahu pro jeho formu, měla by *i bez výslovného návrhu* takovou osobu vyslechnout jako svědka, nebo – nemá-li se dopustit opominutí důkazu – musí vysvětlit, proč provedení takového důkazu nepokládala za potřebné.
25. Soud konstatuje, že žalovaná vzala za základ napadeného rozhodnutí skutkový stav, který nemá žádnou oporu ve správním spisu. Závěr, že žalobcova bývalá manželka pečovala o syna ve větší míře od narození až do 7. 5. 2004, kdy jej Obvodní soud pro Prahu 4 pravomocně svěřil do péče žalobce, není podložen žádnými důkazy – pouze představou žalované o obvyklém rodinném fungování opřenou o tzv. tradiční role žen a mužů. Tu žalovaná neopustila, přestože čestná prohlášení bývalé manželky a žalobcových příbuzných a blízkých, která žalobce na výzvu předložil, poukazují na to, že tomu bylo právě naopak. Tyto listinné důkazy žalovaná odmítla vzít v potaz s tím, že údajně nijak neprokazují žalobcem tvrzený rozsah péče o dítě, aniž současně formulovala konkrétní výhrady k nim – zda je pokládá za příliš obecná, nebo z nějakého důvodu za nevypovídající či nevěrohodná.
26. Z výše citované judikatury přitom vyplývá, že pokud se žalovaná nemíní spokojit s čestnými prohlášeními **pro jejich formu** (což žalovaná naznačuje ve vyjádření k žalobě, v němž poukazuje na jejich omezenou vypovídací hodnotu), pak měla *i bez výslovného návrhu* provést výslech jejich autorů. Ti totiž tím, že učinili čestné prohlášení, dali najevo, že mají informace, které jsou pro řízení podstatné, a tudíž mohou v řízení vypovídat jako svědci (rozsudek zdejšího soudu č. j. 49 Ad 20/2023-71, bod 59). Jestliže se s nimi nemíní spokojit **pro jejich obsah** (resp. pro jejich přílišnou obecnost), pak měla žalobce informovat o tom, že z dosud předložených podkladů nemá nárok na výchovné za prokázaný a postupem podle § 12 zákona o organizaci a provádění sociálního zabezpečení jej vyzvat k osvědčení (dalších) podstatných skutečností, nebo uvedení podstatných podrobností (rozsudek Krajského soudu v Brně č. j. 41 Ad 4/2024-34, bod 62). Žalovaná však neučinila ani to, ani ono.
27. Soud vnímá, že žalobce v průběhu řízení o žádosti v zásadě nesdělil žádné podrobnosti o tom, jak vypadala péče o syna od jeho narození až do dosažení zletilosti. Že pracoval jako

OSVČ-taxikář, takže si přizpůsoboval práci podle potřeb dítěte, uvedl až v žalobě. Že jeho bývalá manželka dlouhodobě bojovala s (blíže neurčenou) závislostí, a právě proto o syna pečoval ve větší míře žalobce, a to již v období před rozvodem, sdělil dokonce až v replice. Od počátku řízení však konzistentně (byť bez podrobností) tvrdil a čestnými prohlášeními dokládal, že o syna pečoval ve větší míře on. Z čestného prohlášení bývalé manželky je nadto patrné, že nejde o sporný případ, kdy by si oba rodiče nárokovali výchovné, nýbrž o situaci, kdy jsou ve shodě, že více pečoval otec, jehož nárok matka podporuje.

28. Žalovaná má obecně pravdu, pokud připomíná, že nárok na výchovné se nezakládá dohodou rodičů, nýbrž že je třeba prokázat, kdo pečoval v největším rozsahu. Tomu však nedostála, protože se v řízení v tomto směru neprokázalo vůbec nic.
29. Námitka je důvodná.

Právní závěry žalované jsou nesprávné

30. Skutečnost, že žalovaná nedostatečně zjistila skutkový stav, soudu nebrání vypořádat i další žalobní námitku, tedy že je napadené rozhodnutí diskriminační. Jde o ty pasáže odůvodnění, které se týkají interpretace právních předpisů souvisejících s institutem výchovného. Jsou tudíž obecné a žalovaná by patrně z týchž východisek vycházela i poté, co by skutkový stav zjistila v potřebném rozsahu. S ohledem na to pokládá soud za nutné vyslovené závěry korigovat, neboť má ve shodě s žalobcem za to, že jsou nezákonné a potenciálně diskriminační.
31. Výchovné bylo do právního řádu zavedeno s účinností od 1. 1. 2023. Jde tedy o relativně nový právní institut, jímž se dosud zabývala jen judikatura krajských soudů. Ta je značně různorodá a na své sjednocení ze strany NSS dosud čeká. Zdejší soud se právní úpravou výchovného zabýval v rozsudku č. j. 49 Ad 20/2023-71, v němž podrobil právní úpravu, důvodovou zprávu i stenografické záznamy z projednávání zákona č. 323/2021 Sb. v Poslanecké sněmovně zevrubné analýze. Některé jeho závěry ovšem záhy přesvědčivě zpochybnil Krajský soud v Brně v rozsudku č. j. 41 Ad 4/2024-34. Soud proto při provedeném právním posouzení vycházel ze syntézy obou zmíněných rozsudků.
32. Zdejší soud převzal podmínky nároku na výchovné z rozsudku č. j. 41 Ad 4/2024-34 (bod 36):
 - A1) osobní péče o dítě ve věku do dosažení jeho zletilosti **alespoň po dobu deseti roků**, nebo
 - A2) v případě ujmoutí se výchovy dítěte až po dosažení osmého roku jeho věku osobní péče o dítě alespoň po dobu pěti roků při kontinuální péči až do dosažení jeho zletilosti, nebo
 - A3) v případě úmrtí dítěte staršího šesti měsíců osobní péče od jeho narození do jeho úmrtí; nebo
 - A4) osobní péče o nezletilé dítě alespoň poslední tři roky před dosažením věku potřebného pro vznik nároku na starobní důchod, a

B) osobní péče **v největším rozsahu**, pokud dítě (od narození po dosažení zletilosti) vychovávalo **více osob**, a

C) skutečnost, že se žadatel vůči dítěti nedopustil úmyslného trestného činu proti životu a zdraví, proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti nebo proti rodině a dětem.

Zdejší soud se totiž do značné míry ztotožňuje s výtkou, že v rozsudku č. j. 49 Ad 20/2023-71, nedostatečně rozlišoval podmínku A (resp. A1 – péče o dítě alespoň po dobu 10 roků) a podmínku B (osobní péče v největším rozsahu) a zaujal názor, že výchovné může být přiznáno jen tomu, kdo o dítě pečoval po dobu 10 let (A1) *a současně po celou tuto dobu* v největším rozsahu (B). Jinými slovy, že je vyloučeno, aby doba osobní péče o dítě běžela více osobám paralelně. Jak ovšem poukázal Krajský soud v Brně, zdejší soud založil toto své přesvědčení na starší verzi důvodové zprávy, v níž zákonodárce výslovně odkazoval na § 14 odst. 2 zákona o důchodovém pojištění. Tato verze důvodové zprávy se nakonec nepoužila a v její novější verzi už byl odkaz na uvedené ustanovení vypuštěn (v podrobnostech viz rozsudek č. j. 41 Ad 4/2024-34, body 39-42). Z toho zřetelně vyplývá záměr zákonodárce původně zvažované pravidlo, že doba osobní péče nemůže běžet více osobám současně (souběžně), opustit.

33. Za velmi podstatné pokládá soud také to, že výklad Krajského soudu v Brně v podobě důsledného oddělení podmínek A (A1) a B umožňuje spravedlivěji reflektovat realitu moderních rodin, kde se na péči a výchově podílí oba rodiče. Díky interpretaci Krajského soudu v Brně, která umožní, aby se táž doba počítala do osobní péče obou rodičů (popř. dalších pečujících osob), odpadne nutnost hodnotit péči ke každému dni jednotlivě (jak zdejší soud naznačil v bodě 44 rozsudku č. j. 49 Ad 20/2023-71). Pokud oba rodiče splní podmínku péče v rozsahu minimálně deseti let, bude mít nárok na výchovné ten, kdo prokáže, že pečoval v největším časovém rozsahu (např. s ohledem na to, že na mateřské a rodičovské dovolené byla v případě dané rodiny žena).
34. Požadavky formulované zdejším soudem v rozsudku č. j. 49 Ad 20/2023-71 by hraničily s nemožností a vedly by k situacím, kdy by pro neunesení důkazního břemene nemohlo být výchovné přiznáno žádnému z rodičů. Nemluvě o pocitech nespravedlnosti, které by to vyvolávalo: i při akceptování faktu, že výchovné může být přiznáno pouze jednomu z rodičů, je velký rozdíl v tom, zda ten druhý v očích zákonodárce po mnoho let – ovšemže v rozporu s realitou – vůbec relevantně nepečoval, nebo zda po tuto dobu pečoval, ovšem pouze nikoli v zákonem požadovaném největším časovém rozsahu

Pokles příjmů pečující osoby není podmínkou pro přiznání výchovného, protože ze zákona nevyplývá

35. V čem naopak zdejší soud s Krajským soudem v Brně nesouhlasí, je jeho interpretace podmínky B (osobní péče v největším rozsahu). To se podle výkladu Krajského soudu v Brně rozpadá na dvě kritéria, která je třeba zkoumat:
 - a. kdo o dítě v rámci celého období nezletilosti osobně pečoval ve zjevně největším časovém rozsahu a
 - b. jestli v průběhu tohoto období nastaly u osoby pečující v největším časovém rozsahu skutečnosti, pro které zákonodárce výchovné zavedl.

Krajský soud v Brně považuje za nezbytné přihlížet k důvodům přijetí právní úpravy výchovného, které podle něj zjednodušeně řečeno spočívaly v kompenzaci toho, oč pečující osoba ve své kariéře přišla. Nejde jen o pokles příjmů za roky, kdy pečující osoba v období přirozené nesoběstačnosti dítěte nepracovala vůbec, případně jen na částečné úvazky, nýbrž

i o studijní a kariérní možnosti, které kvůli péči nevyužila, a proto nemohla aspirovat na vyšší pozice nebo vyšší výdělků. V praxi by tedy pro splnění podmínky (b.), a tudíž i pro přiznání nároku na výchovné bylo třeba prokázat, že u žadatele nastaly právě uvedené okolnosti.

36. Zdejší soud není přesvědčen o tom, že by mělo jít o podmínku pro přiznání výchovného. Především proto, že nevyplývá ze zákona (podrobně rozsudek č. j. 49 Ad 20/2023-71, bod 45). Pokud by zákonodárce skutečně mínil přiznat výchovné pouze a jediné pečujícím osobám, kterým péče o děti v oblasti kariéry a příjmů prokazatelně něco vzala, pak by to podle přesvědčení soudu uvedl do textu zákona. Nezůstal by u obecného vyjádření smyslu výchovného v důvodové zprávě. Navíc z důvodové zprávy (<https://bit.ly/3YeBobp>) vyplývá, že vůbec prvním uvedeným důvodem pro zavedení výchovného je ocenění osob, které vychovaly dítě-nového pojištěnce, který bude dále přispívat k udržení průběžného důchodového systému. To jsou obvykle ženy, takže tím dojde i ke zvýšení jejich důchodů, čímž se částečně kompenzuje rozdíl mezi průměrnými důchody mužů a žen, přičemž důvodům tohoto rozdílu zákonodárce dále věnuje značný prostor.
37. Navzdory tomu pokládá zdejší soud za hlavní důvod zavedení výchovného záměr zákonodárce ocenit osoby, které vychovaly nového pojištěnce. Zákonodárce si od zavedení výchovného slibuje především zvýšení důchodů žen, které jsou obecně v průměru nižší, a to z různých důvodů, z nichž nejsou všechny přímo způsobeny péčí o děti (lze zmínit dřívější odchod do důchodu a tzv. *gender pay gap*). Tento efekt zákonodárce sice předpokládá, ovšem s tím, že jej nepůsobí institut výchovného (coby genderově neutrální) jako takový, ale spíše fakt, že v generaci, která aktuálně žádá o starobní důchod, o děti z tradičních důvodů pečovaly spíše ženy.
38. Z důvodové zprávy tedy podle zdejšího soudu nelze dovozovat, že by jediným (ani hlavním) důvodem pro zavedení výchovného bylo kompenzovat pečujícím osobám, tj. ponejvíce ženám negativní vliv na kariéru a příjmy.
39. Zdejší soud má navíc za to, že by se aplikací této podmínky (že se musí péče o děti negativně promítnout do kariéry a příjmů pečující osoby) okruh osob, jež mají nárok na výchovné, bez opory v zákoně zúžil. Lze si totiž představit situaci rodičů, jimž výchova dítěte po kariérní a příjmové stránce na první pohled nic nevzala (může jít o OSVČ a obecně osoby, u nichž stačí, pokud se věnují výdělečné činnosti nárazově, nebo pokud jim péče v práci nepřekáží, případně se na vyměřovacích základech neprojevuje – podrobněji a s konkrétními příklady v bodě 48 rozsudku č. j. 49 Ad 20/2023-71). Ti by podle výkladu Krajského soudu v Brně patrně nárok na výchovné neměli, přestože by všechny ze zákona vyplývající podmínky pro přiznání výchovného splňovali a vychovali nového pojištěnce (tj. vykonali to, co zákonodárce chtěl ocenit).
40. Přitom je jasné, že i v těchto případech (byť spíše méně obvyklých) vložila pečující osoba do péče o dítě nezměrné množství energie a úsilí a výsledkem této péče je nový pojištěnec. V tom se nijak neliší od pečujících osob, jimž péče příjmy a kariéru negativně ovlivnila. Jakož ani v tom, že tuto energii a úsilí mohla vložit jinam a obecně strávit podstatnou část svého života jiným – méně náročným – způsobem než péčí o dítě. A podle přesvědčení zdejšího soudu je to právě tato životní volba (a její zvládnutí v podobě výchovy do zletilosti), ze které má prospěch i průběžný důchodový systém, a kterou proto zákonodárce mínil ocenit.
41. Soud se tudíž přidržel právního názoru vysloveného v bodě 45 rozsudku č. j. 49 Ad 20/2023-71, že existence vyloučených dob pojištění, pokles příjmů a pokles vyměřovacích základů

oproti obdobím, kdy péče poskytována nebyla, nejsou zákonem stanovenými podmínkami pro vznik nároku na výchovné. Mohou být důležitým interpretačním vodítkem (resp. skutkovým zjištěním vedoucím k závěru o tom, kdo o dítě osobně pečoval v největším rozsahu), ale nikoli nezbytnou podmínkou pro přiznání výchovného. Zdejší soud souhlasí s Krajským soudem v Brně, že východiska zákonodárce pro přijetí právní úpravy mají nezanedbatelný význam. S ohledem na to lze v řízení předpokládat, že osobě pečující o děti se výdělek snížil, i když to není možné exaktně ověřit. A naopak konstruovat vyvratitelnou domněnku, že pokud se osobě žádající o výchovné v období, které se shoduje s obdobím tvrzené péče, snížil příjem pak lze mít za to, že pečoval.

Aplikace právních závěrů na právě posuzovanou věc

42. Žalovaná založila napadené rozhodnutí na následujících premisách: a) výchovné je určeno především ženám, u nichž se péče o dítě ve větším rozsahu v zásadě předpokládá, neprokázali se opak, b) nárok na výchovné se odvíjí od toho, jaký měla péče o dítě vliv na pracovní kariéru pečující osoby a c) o uznání výchovy pro muže-otce dítěte lze uvažovat pouze v extrémních případech, kdy matka nebyla při výchově dítěte vůbec přítomna. Všechny tyto premisy jsou přitom chybné, resp. nezakládají se na textu zákona o důchodovém pojištění.
43. Z výše uvedeného shrnutí vyplývá, že výchovné je genderově neutrální nárok, na nějž má nárok osoba, která pro to splnila zákonné podmínky (zejm. prokáže, že pečovala o dítě v největším rozsahu). Právní úprava neumožňuje zohlednit, jaký vliv měla péče o dítě na kariéru (a tedy i příjmy, a tedy i vyměřovací základ) pečující osoby. Žalovaná tedy může použít informace o různé výši vyměřovacích základů rodičů v obdobích, o nichž tvrdí, že v nich pečovali o dítě, pouze jako indicii. Nemůže ovšem jen na základě jejich prostého porovnání určit, kdo z rodičů pečoval více („v největším rozsahu“) a kdo méně. Nemůže ani zamítnout žádost o přiznání výchovného v případě, kdy se neprokáže, že se výchova dítěte negativně promítla do kariéry žadatele.
44. Skutečnost, že v praxi bude mít nárok na výchovné obvykle žena-matka, neboť právě ženy o děti obvykle pečují v největší míře, čímž se vylepší i jejich průměrně nižší důchody, je v očích zákonodárce vítaný bonus. Nezakládá však (vyvratitelnou) domněnku, že o dítě pečovala žena-matka, již by žadatel-otec musel v řízení vyvrátit. Je třeba, aby žalovaná k důkazům **přistupovala nepředpojatě a do jejich hodnocení nepromítala své představy o obvyklém rodinném fungování** v podobě péče poskytované ve větší míře matkou. Tato představa navíc u žalované nabývá takové intenzity, že přiznání výchovného muži-otci při běžném rodinném soužití vůbec nepřichází v úvahu, protože je-li matka fyzicky přítomna a tělesně schopna, pak pečuje. Podle žalované by tomu tak nebylo jen v extrémních případech, kdy matka v době nezletilosti dítěte fyzicky přítomna vůbec nebyla (zemřela, své dítě opustila, byla ve výkonu trestu) nebo péče nebyla tělesně schopna (pro závažnou nemoc nebo handicap). Takové uvažování je genderově stereotypní, a proto diskriminační. Námitka je důvodná.

Závěr a rozhodnutí o nákladech řízení

45. Soud napadené rozhodnutí zrušil podle § 76 odst. 1 písm. b) s. ř. s., neboť skutkový stav, který žalovaná vzala za podklad napadeného rozhodnutí, nemá oporu ve správním spisu a vyžaduje rozsáhlé doplnění.
46. V dalším řízení bude prvním úkolem žalované zjistit skutkový stav. Žalovaná vyhoví žalobcově důkaznímu návrhu a postupem podle § 55 správního řádu vyslechne jako svědky

autory předložených čestných prohlášení, tj. žalobcovu bývalou manželku, bratra, synovce a rodinného přítele (popřípadě i jen některé z nich, za předpokladu, že na základě jejich výpovědi bude mít dostatečně prokázáno žalobcovo tvrzení o převažující péči o syna), pokud se nespokojí se stávajícími čestnými prohlášeními. Případně provede i další důkazy, pokud je žalobce navrhne nebo je žalovaná obstará z úřední povinnosti v mezích § 50 odst. 3 věty první správního řádu (z povahy věci se nabízí také výslech syna, o jehož péči jde).

47. Výsledkem bude zjištěný skutkový stav ohledně rozsahu péče žalobce a jeho bývalé manželky o syna v období celé jeho nezletilosti – zda v některých obdobích pečovali rodiče společně, nebo zda v některých obdobích pečoval pouze jeden z nich. Ze správního spisu se jeví, že není sporu o tom, že v období od svěření syna do žalobcovy péče Obvodním soudem pro Prahu 4 do synovy zletilosti o něj pečoval výlučně žalobce. Bude třeba prokázat, jak tomu bylo v období od synova narození do okamžiku, kdy byl soudem svěřen do péče otce. Jestliže bude výsledkem tohoto dokazování zjištění, že oba rodiče (žalobce i jeho bývalá manželka) o syna pečovali alespoň 10 let, bude třeba zaměřit se na ta období, v nichž pečovali souběžně, a prokázat, zda některý (a který) z rodičů v té době o syna pečoval v největším rozsahu.
48. Poté, co žalovaná zjistí skutkový stav, bude na věc aplikovat relevantní ustanovení zákona o důchodovém pojištění, přičemž se přidrží jazykového a systematického výkladu zákona, který soud nastínil výše. Neupřednostní teleologický výklad právních předpisů v těch částech, kde důvodová zpráva neodpovídá textu zákona (tj. nebude trvat na tom, že pečující osoba musí prokázat negativní dopad péče na kariéru) a oprostí se od předsudků ve vztahu k fungování rodiny a rozdělení péče o děti (tj. nebude bez opory v provedeném dokazování presumovat, že o syna pečovala žena-matka).
49. Právním názorem, který vyslovil soud v tomto rozsudku, je žalovaná v dalším řízení vázána (§ 78 odst. 5 s. ř. s.).
50. Soud neprovedl důkaz listinami, které žalobce předložil soudu společně s žalobou. Všechny jsou totiž součástí správního spisu, jehož obsahem se dokazování neprovádí (viz např. rozsudek NSS ze dne 29. 1. 2009, č. j. 9 Afs 8/2008-117, č. 2383/2011 Sb. NSS).
51. O náhradě nákladů řízení rozhodl soud podle § 60 odst. 1 s. ř. s. Žalobce, který byl ve věci úspěšný, o náhradu nákladů řízení nežádal a soud mu ji nepřiznal. Pro úplnost soud dodává, že žalobci nenáleží náhrada nákladů na zastoupení podle vyhlášky č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), neboť v řízení nebyl advokátem zastoupen. V řízení před soudy ve správním soudnictví se nepoužije ani vyhláška č. 254/2015 Sb., o stanovení výše paušální náhrady pro účely rozhodování o náhradě nákladů řízení v případech podle § 151 odst. 3 občanského soudního řádu a podle § 89a exekučního řádu (srov. rozsudek NSS ze dne 25. 8. 2015 č. j. 6 As 135/2015-79, č. 3344/2014 Sb. NSS).

Poučení:

Proti tomuto rozhodnutí lze podat kasační stížnost ve lhůtě dvou týdnů ode dne jeho doručení. Kasační stížnost se podává ve dvou vyhotoveních u Nejvyššího správního soudu, se sídlem Moravské náměstí 6, Brno. O kasační stížnosti rozhoduje Nejvyšší správní soud.

Lhůta pro podání kasační stížnosti končí uplynutím dne, který se svým označením shoduje se dnem, který určil počátek lhůty (den doručení rozhodnutí). Připadne-li poslední den lhůty

na sobotu, neděli nebo svátek, je posledním dnem lhůty nejbližší následující pracovní den. Zmeškání lhůty k podání kasační stížnosti nelze prominout.

Kasační stížnost lze podat pouze z důvodů uvedených v § 103 odst. 1 s. ř. s. a kromě obecných náležitostí podání musí obsahovat označení rozhodnutí, proti němuž směřuje, v jakém rozsahu a z jakých důvodů jej stěžovatel napadá, a údaj o tom, kdy mu bylo rozhodnutí doručeno.

V řízení o kasační stížnosti musí být stěžovatel zastoupen advokátem; to neplatí, má-li stěžovatel, jeho zaměstnanec nebo člen, který za něj jedná nebo jej zastupuje, vysokoškolské právnické vzdělání, které je podle zvláštních zákonů vyžadováno pro výkon advokacie.

Soudní poplatek za kasační stížnost vybírá Nejvyšší správní soud. Variabilní symbol pro zaplacení soudního poplatku na účet Nejvyššího správního soudu lze získat na jeho internetových stránkách: www.nssoud.cz.

Praha 17. září 2024

Lenka Bursíková v. r.
soudkyně